

Op zoek naar recht voor Groningen

Sverre van Klaveren, 09-04-19

Het is omstreeks tien uur in de ochtend als we de eengezinswoning in Ten Boer, Groningen, betreden. We worden hartelijk verwelkomt met koffie, thee en koekjes, de Nederlandse gastvrijheid ten toon gesteld. Er worden handen geschud en kennis gemaakt. We lopen door naar de woonkamer en nemen plaats op de bank en de extra stoelen, die bij de burens zijn geleend. Zo vormen we een kringetje rond onze gastheer en gastvrouw, op wie we aandachtig wachten tot zij beginnen met spreken. Er is geen scheur te zien; er zijn slechts gladde wanden in de kamer en keuken. De olifant in de ruimte is de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM).

Met drie negenpersoonsbusjes vertrokken we die ochtend vroeg uit Wageningen. Onder ons gezelschap bevindt zich een twintigtal masterstudenten, een paar PhD'ers en vakdocenten van de Water Resources Management leerstoelgroep. Ons gezelschap werd aangevuld door een handjevol geïnteresseerden die simpelweg mee wilden om juist dat met eigen ogen te zien, wat voorheen voor velen nog een 'ver van je bed show' betrof in het noorden van ons land.

Gaswinning

Sinds 1963 wordt in Groningen gas gewonnen door de NAM. Cumulatief heeft de Nederlandse staat, ten tijde van 2015, zo'n 275 miljard euro aan gas gewonnen. Dit voornamelijk ten gunste van bijna alle Nederlandse huishoudens, die voor hun koken en verwarming afhankelijk zijn van het gas. De gaswinning wordt met steeds meer argusogen bekeken, niet in de laatste plaats omdat er sinds 1986 meer dan duizend aardbevingen zijn geregistreerd in Groningen. Toen in 2012 de zware aardbeving in Huizinge de druppel bleek die de emmer deed overlopen, werd er onderzoek op poten gezet. In duidelijke taal publiceerde het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) een rapport waarin werd geconcludeerd dat voortzetting van de gaswinning zou leiden tot frequentere en intensievere aardbevingen.

Hoewel gaswinning nu algemeen wordt erkend als de oorzaak van aardbevingen in Groningen, is het antwoord op de vraag of de schade aan huizen in Groningen wordt veroorzaakt door de aardbevingen nog steeds zeer omstrede. Wat betekent dat voor de Groningers? Ruim een jaar na de beving in Zeerijp (8 januari 2018) wachten nog vele Groningers op een oplossing voor de schade aan hun huis. Het Dagblad van het Noorden schrijft een serie over hen die het wachten zat zijn, betaamd getiteld 'ik wacht'. Inmiddels telt deze serie zo'n zeventig interviews.

Scheuren in hart en hoofd

Het gezin in Ten Boer mag dan tot de 'gelukhebbers' behoren – hun huis wordt dit jaar nog gesloopt en herbouwd op kosten van de NAM – ook zij wachten. De bewoonster heeft zich lange tijd afgevraagd hoeveel nachten haar kinderen moesten slapen onder een dak dat bij de eerstvolgende aardbeving mogelijk zou kunnen instorten. Wij bevinden ons nu ook onder datzelfde dak. Onze schichtige blikken speuren de wanden af in een verwoede poging in te schatten hoe veilig we nu eigenlijk zijn tussen deze wanden, maar onze visuele taxatie wordt ongenaakbaar afgewezen met de woorden *“dat denkt iedereen, dat je scheuren ziet. Scheuren maken ons niks uit. De fundering van het huis is naar de knoppen. Het gaat om de kans, die potentiële mogelijkheid dat het dak zomaar naar beneden kan komen waarna het hele huis als een kaartenhuis in elkaar kan storten.”* Dat onzichtbare probleem is hen niet in de koude kleren gaan zitten. Het bleek lastig het Centrum Veilig Wonen (CVW) te overtuigen van het veiligheidsrisico onder hun voeten en om daarmee opgenomen te worden in het versterkingsprogramma. Sinds het definitieve oordeel in 2017, door de Nationaal

Coördinator Groningen, dat het huis gesloopt zou worden, behoort het gezin weer tot de wachtenden. Ditmaal wachten het gezin tot het moment van sloop eindelijk daar is. Intussen is de familie gestopt met investeren in het huis. Heilzame veranderingen zijn stilgelegd. Muren worden niet meer geveerd, schuttingen vervallen, reparaties uitgesteld, aankopen afgehouden. *“Het zijn niet de scheuren in mijn wand, maar de scheuren in mijn hoofd die ertoe doen.”*

Zichtbaar aangedaan verlaat onze groep de woning. We delen impressies. Eerder die week spraken we ter voorbereiding een oud-medewerker van Nationaal Coördinator Groningen (NCG) die, ondanks zijn voortreffelijke informatie, ons niet kon voorbereiden op de persoonlijke realiteit die we hier zouden aantreffen.

Beweging in de zaak

We herenigen ons met de andere twee busjes, ieder op bezoek geweest bij een andere familie, ieder teruggekomen met een ander ingrijpend verhaal. Het verlies moge dan groot zijn, de Groningers gaan niet bij de pakken neer zitten. Individueel nemen ze actie maar ook collectief wordt hard gewerkt. De inmiddels tien jaar geleden opgerichte Groninger Bodem Beweging (GBB) komt met haar vierduizend leden op voor de belangen van mensen die directe of indirecte schade hebben geleden door de gaswinning. Waar het GBB eerst opkwam voor de huiseigenaren, nemen ze het nu op voor de inwoners van de gehele provincie Groningen. Een bestuurslid van de GBB wijdt uit over zijn pogingen om via mediakanalen, rechtszaken en deelname aan ronde tafels zowel de burgers als de bestuurders te informeren over schade en versterkingsmaatregelen. In de met politieke prenten behangen ruimte aan de Stationslaan in Loppersum, licht hij toe hoe de GBB advies geeft over de te nemen maatregelen en waar mogelijk haar belang af dwingt. Een grote poster, die de aandacht opeist, prijkt op het prikbord achter hem: vrouw Justitia doorklieft met een enorm zwaard de geldzak die door de karikaturen van de NAM en het ministerie van Economische Zaken uit Groningen wordt weggesleept. ‘Recht voor Groningen’ prijkt het in koeienletters. De complexiteit van de problematiek en het aantal getroffen inwoners van Groningen is, aldus de beweging, explosief toegenomen en de vraag is maar of rechtvaardigheid naar de juiste maatstaf bereikt kan worden. Zijn enthousiaste energie laat echter blijken dat hij en de GBB er klaar voor zijn om de ‘strijd’ in hun voordeel te beslechten.

Polderen en de polder

Waar in Nederland een algeheel vertrouwen heerst dat we onszelf goed tegen het water hebben beschermd, geldt dit in Groningen niet meer. Nog in 2012 werden zo’n achthonderd bewoners geëvacueerd, uit gevaar voor een dijkdoorbraak, waaronder het gezin in Ten Boer. Net als bij de huizen bestaat het risico dat de hoogwaterbeschermingsinfrastructuur door aardbevingen beschadigd raakt. Onze zoektocht naar de stand van zaken in Groningen, brengt ons bij het bezoekerscentrum ‘dijkverbetering Eemshaven’ op de Noordersingel in Delfzijl, geschurkt tegen dijk, die op het moment van schrijven nog onder constructie is.

Het Waterschap Noorderzijlvest heeft compensatie gekegen van de NAM. Het waterschap is niet te beroerd om hier in detail op in te gaan. Kennis brengt macht tot ontwikkeling; archaische kennis of filosofische overpeinzingen daargelaten, zien we hoe het waterschap tot tweemaal toe adviesbureau Deltares onder de arm heeft genomen om de NAM weerstand te kunnen bieden. Het eerste voorbeeld vond plaats toen de vraag over het effect van aardbevingen op de zeedijk ter sprake kwam. De NAM huurde Fugro in om deze vraag te onderzoeken en het waterschap Deltares. Er werd gepolderd door de twee adviesbureaus over de feiten om uiteindelijk te besluiten voor dijkopging en slibreserves, op kosten van de NAM. Het waterschap gebruikte Deltares een tweede keer om te controleren of de, door de NAM gefinancierde Commissie Bodemdaling, correcte data aanleverde

over de bodemdaling in de Electraboezem. Drainageherstel en nieuwe polderschillen kwamen uiteindelijk op het rekest van de NAM. Het waterschap behoort hiermee tot de weinigen die niet meer wachten.

Verlicht

Zouden wij als studenten, naar aanleiding van ons bezoek, een meerwaarde voor de Groningers kunnen bieden, juist doordat we studeren? Misschien. Ter illustratie licht ik één van onze stukken, gebaseerd op het werk van Michel Foucault, uit als een academische reflectie op ons bezoek.

Ten eerste, als we kijken door de lens waarin macht (mogendheid) aan kennis wordt gekoppeld door Foucault (1977) kunnen we ontwaren hoe in Groningen de kracht van kennis zich toont. Het monopolie van de NAM op het gebied van kenniscreatie geeft het bedrijf een krachtige positie; vice versa beperkt de NAM de manoeuvreerruimte van anderen door gecontroleerde productie en toegang tot kennis. Groningers trekken hieruit lering. Een sterk voorbeeld is de Stichting Boerenbelang Mijnbouwschade (SBM), opgericht om boeren te ondersteunen met onderzoek naar aardbevingschade en -risico's. Deze vorm van eigen kenniscreatie biedt de boeren het perspectief hun zaak aan te vechten in de rechtbank.

Ten tweede, kijkend naar hoe de Nederlandse staat haar burgers bestuurd via haar instellingen, procedures en tactieken, kunnen we kijken naar hoe *'besturen door middel van waarheid'* beschrijft hoe mensen zich gedragen volgens bepaalde geloofssystemen, opvattingen en de orde van de wereld om hen heen. Individuen internaliseren waarheden en doen vervolgens aan *'zelfdiscipline'*, uit angst om als immoreel te worden weggezet (Foucault, 1978). Sinds de overstap naar gas in de jaren zestig hebben de Nederlanders een sterk geloof in de onvermijdelijke noodzaak van gas, om de afhankelijkheid van gasimporten te vermijden. Het geloof in gasafhankelijkheid is dan ook diep ingebed in het Nederlands denken. Deze claim is moeilijk te ondermijnen - en wordt voortdurend gereproduceerd door hen die daar baat bij hebben - waarbij er de Groningers opgelegd wordt hun middelen van bestaan op te offeren voor het algemeen belang van de Nederlandse samenleving. Het is een ongemakkelijke situatie voor de Groningers, die door de rest van de Nederlanders beschouwd worden als 'zij die ons het gas willen afpakken'. De Groningers trekken ook hier ten strijde. De GBB houdt zich bijvoorbeeld bezig met klimaatverandering en nam deel aan de recente klimaatmars. Onder het voorwendsel "vechten voor het klimaat is vechten tegen de gasextractie in Groningen" stelt de GBB de waarheid van gasafhankelijkheid aan de kaak.

Het laatste uur van de dag is aangebroken, het blauwe licht in de atmosfeer verstrooid, waardoor een gouden gloed het vlakke februari water van de Eems een zachte glans geeft. Uitkijkend over het water in het Delfzijls Eemshotel, voelen we ons als studenten op eenzelfde manier verlicht, eindelijk bekend met wat er in Groningen gaande is. Als de avond valt is Groningen geen 'ver van ons bed show' meer, maar piekeren we er nog over als we die nacht dan eindelijk in ons bed liggen; deze blog een poging toch een stukje bij te dragen.